

หลักสูตร แนวทางและแนวปฏิบัติการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ

โดย นางสาวพรพรรณ แสนบุญศิริ
นักวิชาการแผนที่ภาพถ่ายชำนาญการ

วัตถุประสงค์

- เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวทางและแนวปฏิบัติการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ
- สามารถสรุปกระบวนการเตรียมข้อมูล และกระบวนการเปิดเผยชุดข้อมูลได้อย่างถูกต้องครบถ้วน
- สามารถเตรียมข้อมูลที่มาจากแหล่งต่างๆ ของหน่วยงาน เพื่อนำไปเปิดเผยผ่านทางศูนย์กลางข้อมูลเปิดภาครัฐได้

ข้อมูลเปิดภาครัฐ คือ ข้อมูลที่หน่วยงานของรัฐต้องเปิดเผยต่อสาธารณะตามกฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการในรูปแบบข้อมูลดิจิทัลที่สามารถเข้าถึงและใช้ได้อย่างเสรี ไม่จำกัดแพลตฟอร์มไม่เสียค่าใช้จ่าย เผยแพร่ ทำซ้ำ หรือใช้ประโยชน์ได้โดยไม่จำกัดวัตถุประสงค์

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเปิดภาครัฐ

ข้อมูล (Data) สิ่งที่สื่อความหมายให้รู้เรื่องราวข้อเท็จจริงหรือเรื่องอื่นใด ไม่ว่าจะการสื่อความหมายนั้น จะทำได้โดยสภาพของสิ่งนั้นเอง หรือโดยผ่านวิธีการใด ๆ และไม่ว่าจะได้จัดทำไว้ในรูปของเอกสาร แฟ้ม รายงาน หนังสือ แผ่นผัง แผนที่ ภาพวาด ภาพถ่าย ภาพถ่ายดาวเทียมฟิล์ม การบันทึกภาพหรือเสียง การบันทึกโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องมือตรวจวัด การสำรวจระยะไกล หรือวิธีอื่นใดที่ทำให้สิ่งที่บันทึกไว้ปรากฏได้

ข้อมูลเปิดภาครัฐ (Open Govern Data) ข้อมูลที่หน่วยงานของรัฐต้องเปิดเผยต่อสาธารณะตามกฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการในรูปแบบข้อมูลดิจิทัลที่สามารถเข้าถึงและใช้ได้อย่างเสรีไม่จำกัดแพลตฟอร์ม ไม่เสียค่าใช้จ่าย เผยแพร่ทำซ้ำหรือใช้ประโยชน์ได้โดยไม่จำกัดวัตถุประสงค์

ชุดข้อมูล (Datasets) การนำข้อมูลจากหลายแหล่งมารวบรวม เพื่อจัดเป็นชุดให้ตรงตามลักษณะโครงสร้างของข้อมูล

บัญชีข้อมูล (Data catalog) เอกสารแสดงบรรดารายการของชุดข้อมูล ที่จำแนกแยกแยะโดยการจัดกลุ่มหรือจัดประเภทข้อมูลที่อยู่ในความครอบครองหรือควบคุมของหน่วยงานของรัฐ

คุณลักษณะแบบเปิด (Open Format) คุณลักษณะของไฟล์ที่ไม่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ จากเจ้าของผลิตภัณฑ์ สามารถเข้าถึงได้อย่างเสรีโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ใช้งานหรือประมวลผลได้หลากหลายซอฟต์แวร์

ศูนย์กลางข้อมูลเปิดภาครัฐ (Open Data Platform) ศูนย์กลางในการเปิดเผยข้อมูลเปิดภาครัฐที่สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) จัดให้มีขึ้นเพื่อให้หน่วยงานของรัฐนำข้อมูลเปิดภาครัฐมาเปิดเผยในรูปแบบข้อมูลดิจิทัลต่อสาธารณะ

กระบวนการเตรียมข้อมูลเพื่อเปิดเผย ก่อนที่จะเริ่มต้นขั้นตอนในการเตรียมเปิดเผยข้อมูลเปิดภาครัฐ จะต้องมีการเตรียมการ ๒ ข้อ ต่อไปนี้

๑. ขั้นตอนการพิจารณาคุณลักษณะข้อมูลเปิดภาครัฐ ข้อมูลที่จะเผยแพร่จะต้องมีคุณลักษณะข้อมูล ๑๐ ประการ ดังนี้

- ๑.๑ สมบูรณ์ (Complete) : ข้อมูลพร้อมใช้งานและไม่เป็นข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลความมั่นคง หรือมีข้อกเว้นในการเปิดเผยข้อมูล
- ๑.๒ ปฐมภูมิ (Primary) : ข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลโดยตรงไม่มีการปรับแต่ง
- ๑.๓ เป็นปัจจุบัน (Timely) : ข้อมูลต้องเป็นปัจจุบันและเปิดเผยเร็วที่สุดเพื่อประโยชน์กับผู้ใช้อินเทอร์เน็ต
- ๑.๔ เข้าถึงได้ง่าย (Accessible) : ข้อมูลต้องเข้าถึงได้ง่ายผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถค้นหา เข้าถึง และใช้งานชุดข้อมูลได้หลายช่องทาง
- ๑.๕ อ่านได้ด้วยเครื่อง (Machine-readable) : ข้อมูลต้องมีโครงสร้างที่คอมพิวเตอร์สามารถประมวลผลได้และนำข้อมูลไปใช้งานต่อได้ ตัวอย่างรูปแบบไฟล์ได้แก่ CSV RDF XML JSON เป็นต้น
- ๑.๖ ไม่เลือกปฏิบัติ (Non-discriminatory) : ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตต้องสามารถนำข้อมูลไปใช้ได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องระบุตัวตน ไม่จำเป็นต้องลงทะเบียน ไม่จำเป็นต้องแจ้งเหตุผลของการนำไปใช้งาน
- ๑.๗ ไม่จำกัดสิทธิ (Non-proprietary) : ข้อมูลต้องอยู่ในรูปแบบมาตรฐานเปิดที่สามารถใช้ได้หลายแพลตฟอร์ม และต้องไม่ถือครองกรรมสิทธิ์หลังจากนำข้อมูลเปิดไปใช้ประโยชน์
- ๑.๘ ปลอดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (License-free) : ข้อมูลต้องไม่ขัดต่อกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้าหรือความลับทางการค้า
- ๑.๙ คงอยู่ถาวร (Permanence) : ข้อมูลต้องสามารถใช้งานได้ตลอดเวลา และมีการควบคุมการเปลี่ยนแปลงของชุดข้อมูลหากมีการย้ายเครื่องเซิร์ฟเวอร์หรือแพลตฟอร์ม ต้องไม่ทำให้ข้อมูลที่อยู่ในฐานข้อมูลหายไปด้วย
- ๑.๑๐ ไม่มีค่าใช้จ่าย (Free of charge) : ไม่มีค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงหรือการใช้ข้อมูล

๒. ขั้นตอนการประเมินความพร้อมของการเปิดเผยข้อมูล การประเมินความพร้อมของการเปิดเผยข้อมูลจะพิจารณาจาก ๕ กิจกรรม ดังนี้

- ๒.๑ หน่วยงานมีการจัดทำแผนในการบริหารจัดการและเปิดเผยข้อมูลเปิดภาครัฐ
- ๒.๒ หน่วยงานมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้และทักษะในการเปิดเผยข้อมูลเปิดภาครัฐ
- ๒.๓ หน่วยงานมีการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่
- ๒.๔ หน่วยงานมีการกำหนดงบประมาณที่จำเป็นต่อการเปิดเผยข้อมูลเปิดภาครัฐ
- ๒.๕ หน่วยงานมีการกำหนดกลยุทธ์ กำหนดแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน

กระบวนการเปิดเผยชุดข้อมูล เมื่อเตรียมข้อมูลอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้วจะได้ข้อมูลที่นำมาพิจารณาตามขั้นตอนการเพื่อเปิดเผยสู่สาธารณะ ๑๐ ขั้นตอน คือ

๑. สำรวจชุดข้อมูลที่มีอยู่ในหน่วยงาน และนำชุดข้อมูลที่ถูกจัดชั้นความลับว่าเป็น “ข้อมูลสาธารณะ” สามารถเปิดเผยได้ ไปดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

๒. พิจารณาชุดข้อมูลที่จะนำมาเปิด โดยพิจารณาว่าเป็นชุดข้อมูลประเภทใด มีความสำคัญอย่างไร และนำไปใช้ในทิศทางใด โดยพิจารณาตามลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

๒.๑ กฎหมายกำหนดให้เปิดเผย เช่น ข้อมูลแผนงานโครงการ สัญญาสัมปทาน

๒.๒ เปิดเผยตามภารกิจของหน่วยงาน เช่น ข้อมูลเชิงสถิติการให้บริการ

๒.๓ ข้อมูลมีประโยชน์ต่อกลุ่มผู้ใช้งาน เช่น ข้อมูลการเกิดอาชญากรรม ข้อมูลการขนส่ง ข้อมูลการจดทะเบียนบริษัท

๒.๔ ข้อมูลมีประโยชน์ในการนำไปพัฒนาการบริการภาครัฐ เช่น ข้อมูลสถิติต่างๆ

๒.๕ ผู้ใช้สามารถนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อป้องกันการทุจริตและสร้างความโปร่งใส เช่น ข้อมูลด้านงบประมาณ ค่าใช้จ่ายของภาครัฐ และการจัดซื้อจัดจ้าง

๓. การจัดลำดับความสำคัญ โดยใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณา ๓ ประเด็น คือ คุณค่าของแต่ละชุดข้อมูล คุณภาพของชุดข้อมูล และการบริหารจัดการชุดข้อมูลเปิด

๔. การรวบรวมจัดทำชุดข้อมูล ข้อมูลที่มาจากหลายส่วนงาน หลายรูปแบบ ให้คัดแยกและรวบรวมข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบชุดข้อมูล

๕. การจำแนกประเภทข้อมูลและตัวอย่าง

๕.๑ ข้อมูลที่ต้องเปิดเผยตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

๕.๒ ข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ และ พ.ร.บ. ข้าราชการแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒

๕.๓ ข้อมูลที่ไม่เป็นข้อมูลส่วนบุคคลฯ ตาม พ.ร.บ. คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๐ หรือ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

๕.๔ ข้อมูลส่วนบุคคลที่ได้รับการอนุญาตให้เปิดเผยได้

๕.๕ ข้อมูลที่มีกฎหมายเฉพาะให้เปิดเผย

๕.๖ ข้อมูลที่ไม่ขัดต่อกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้าหรือความลับทางการค้า ไม่มีการอ้างสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

ทั้งนี้ หลังจากจำแนกชุดข้อมูลจะต้องคำนึงถึงคุณภาพของชุดข้อมูลที่จะต้องมีการควบคุมคุณภาพของชุดข้อมูลที่สูงในระดับที่ยอมรับให้เปิดเผยได้ และเรื่องสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งข้อมูลเปิดภาครัฐจะต้องไม่มีข้อห้ามเรื่องลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า หรือข้อจำกัดในเชิงการค้าในการนำชุดข้อมูลดังกล่าวไปเปิดเผย และสามารถใช้งานได้โดยอิสระไม่เสียค่าใช้จ่าย

๖. การเตรียมความพร้อมก่อนนำขึ้นเผยแพร่
 - ๖.๑ ชุดข้อมูลอยู่ในรูปแบบเปิดที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น ไฟล์ .csv
 - ๖.๒ ไฟล์อยู่ในรูปแบบที่สามารถเปิดเผยแพร่ได้ และผ่านการตรวจสอบคุณภาพข้อมูล มีรูปแบบวันที่ และเวลา และรหัสต่าง ๆ ในมาตรฐานเดียวกัน
 - ๖.๓ มีการกำหนดความถี่และวิธีการปรับปรุงข้อมูล
 - ๖.๔ มีการจัดทำเมตาดาตา (Metadata) หรือข้อมูลที่อธิบายรายละเอียดของชุดข้อมูลที่จะเผยแพร่ เพื่อความสะดวกสำหรับผู้ใช้งานข้อมูล
๗. การขออนุมัติ ข้อมูลเปิดภาครัฐต้องได้รับอนุมัติจากหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ หรือ หัวหน้าของส่วนราชการหรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากหัวหน้าหน่วยงานของรัฐในการเปิดเผยข้อมูลเปิดภาครัฐ
๘. เผยข้อมูลเปิดภาครัฐผ่าน ๒ ช่องทาง หลักๆ เพื่อให้ข้อมูลไม่ซ้ำซ้อนกัน คือ
 - ๘.๑ ผ่านศูนย์กลางข้อมูลเปิดภาครัฐที่เว็บไซต์ <https://data.go.th>
 - ๘.๒ ผ่านเว็บไซต์ของหน่วยงาน
๙. การวัดผล กำหนดแผนการวัดผลเพื่อปรับปรุงและพัฒนาข้อมูลเปิดภาครัฐ
๑๐. การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีการเปิดเผยไปแล้วมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีการปรับปรุงเบื้องต้น คือ แก้ไข ปรับปรุง ข้อมูลเดิมที่ยังมีข้อผิดพลาดอยู่

การเปิดเผยข้อมูลเปิดภาครัฐ หน่วยงานของรัฐสามารถเปิดเผยข้อมูลเปิดภาครัฐโดยจัดส่งหรือเชื่อมโยงข้อมูลเปิดภาครัฐผ่านศูนย์กลางข้อมูลเปิดภาครัฐ ได้ที่เว็บไซต์ <https://data.go.th> ซึ่งสามารถศึกษาวิธีการนำเข้าข้อมูลจากคู่มือการใช้งานระบบ ศูนย์กลางข้อมูลเปิดภาครัฐ (เวอร์ชันใหม่) คู่มือการใช้งาน Data.go.th API รวมทั้งขั้นตอนการสมัครสมาชิกและแก้ไขการใช้บริการได้ที่ <https://data.go.th/pages>

ประโยชน์ของการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ

ประโยชน์ต่อภาครัฐ

๑. ส่งเสริมให้เกิดธรรมาภิบาล
๒. สร้างความโปร่งใส เพื่อแก้ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน
๓. วางแผนเชิงนโยบาย
๔. ผลักดันให้เกิดการบูรณาการการใช้ประโยชน์จากข้อมูลร่วมกัน
๕. ปรับปรุงการให้บริการสาธารณะ

ประโยชน์ต่อภาคเอกชน

๑. นำข้อมูลเปิดไปต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่มทางธุรกิจ
๒. ส่งเสริมการขับเคลื่อนนวัตกรรมจากข้อมูล
๓. เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ

ประโยชน์ต่อภาคประชาชน

๑. เสริมสร้างการมีส่วนร่วม
๒. ส่งผลให้ประชาชนได้รับบริการดิจิทัลภาครัฐที่ดีขึ้น
๓. เข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลเปิดภาครัฐแบบดิจิทัล
๔. นำข้อมูลไปพัฒนาหรือต่อยอดนวัตกรรมต่าง ๆ